

Mobilitat dels recursos i xarxes financeres: El cas espanyol en la cruïlla del 93

Antoni MONTSERRAT i SOLÉ

Associació Catalana de Ciència Regional

L'anàlisi de les xarxes financeres a l'espai regional té una llarga tradició entre la qual destaca el nom de Labasse, important administrador durant anys del Crèdit Lyonnais. El fet que l'anàlisi dels espais financers hagi estat emprès en una part fonamental per universitaris qualificats però motivats per interessos específics de la seva empresa, ha donat una empremta no específicament acadèmica a l'anàlisi de la superfície financera per dir-ho en un terme precisament establert pel propi Jean Labasse des del seu «Les Capitaux et la Région» al posterior «L'Espace financier». Dono en annex dos exemples del tipus d'anàlisi de la distribució espacial de l'activitat financera segons Labasse, el qual, potser per ser de Lyon ha analitzat sempre fenòmens com el de Barcelona-Madrid, bipolaritat, forta o dèbil, en el camp financer d'un Estat.

Una altra gran línia analítica ha estat aportada pels especialistes en espais urbans. En efecte, els establiments de naturalesa financera són part central dels districtes centrals de negocis i alhora actors i exemples paradigmàtics dels processos d'especulació immobiliària als centres urbans. És el que se n'ha dit estudi de les *cities*, on la proximitat física entre els actors decisius i la pròpia compensació imposaven una supercentralització. Això ha estat trencat pel Big Bang londinenc.

Aquesta breu comunicació comença per tractar el tema financer a l'espai com un factor econòmic més i pretén situar l'evolució de les xarxes financeres catalanes i espanyoles en el context d'un dels principals obstacles a la mobilitat dels recursos: les barreres d'entrada, pròpies de la teoria de la competència monopolista.

1. La mobilitat del factor financer

En el marc de les teories del creixement regional, la reducció de la mobilitat dels factors és una guia bàsica per a l'establiment de polítiques.

Segons l'anàlisi tradicional de J.B. Stilwell, les polítiques en contra de la mobilitat de factors poden moure's en tres eixos: eliminació de les imperfeccions dels mercats productors d'immobilitat, polítiques a llarg termini sobre la qualitat i finalment subvencions i ajudes.

La principal imperfecció del mercat financer espanyol està lligada a l'existència de pràctiques monopolistes que s'han desenvolupat de forma real a través de l'Associació Espanyola de la Banca i les reunions dels set grans bancs i a través del paper reglamentista i supervisor de la Confederació Espanyola de Caixes d'Estalvis.

El tipus de política monetària i financera desenvolupat ha fet tributari a l'Estat d'un important deute, mai tan ben dit, devers el sector financer que aquest s'ha seguit cobrant a través del manteniment dels tipus d'interès i fins i tot, també, durant un llarg període a través del mecanisme de numerus clausus total o fortament modulad per condicions poderoses d'entrada al mercat.

La desaparició del sistema de numerus clausus el 1971 i sobretot el 1974 ha permès el desplegament d'una política de xarxes, expressió gairebé de manual de la reacció oligopolítica a l'entrada de nous competidors: forçar l'augment del tamany mig fins aconseguir l'absorció dels intrusos. (Veg. *Una historia de la banca privada en España* Banco Bilbao 1982) per a un seguiment del procés de creació de sucursals en el primer període (creixement modulad i en el segon, creixement més lliure).

En un període encara més recent, l'expansió accelerada de les xarxes bancàries s'ha fet fins i tot forçant canvis a la legislació com ha estat el muntatge del Grup Caixa abans del permís per a l'expansió extraregional de les Caixes d'Estalvis. El procés de concentració bancària ha estat la resultant normal, en període recessiu, d'aquella expansió, amb costos mal calculats o insuportables, dels menys adaptats a les característiques del mercat. Una altra de les imperfeccions del mercat més evidents procedeix de la informació incompleta. La política de crèdits de la banca en confusió sistemàtica sobre el tipus anual equivalent i sobre la proporció de clients amb accés al tipus preferencial pot haver contribuït a perpetuar més enllà del tolerable, la connivència entre el banc com a institució financera i el holding industrial amb crèdit privilegiat. És evident que això ha pogut distorsionar fins i tot les línies d'expansió de les xarxes i ha sadollat el mercat més enllà de l'especialització per productes.

Avui, però, la principal immobilitat procedeix del caràcter encara acotat del mercat financer espanyol i els nivells pràctics de protecció de la banca espanyola davant la banca estrangera, per exemple amb mecanisme del dipòsit previ tan conegut pel Dr. Fabià Estapé, però ara aplicat a determinats crèdits en divises.

La segona acció per facilitar la mobilitat es considera que és la millora de les qualitats del propi factor. En aquest terreny, el procés d'especialització i la definició d'estratègies específiques està començant malgrat comptades excepcions. La batalla dels supercomptes

parteix de la necessitat del Santander de rendibilitzar la seva xarxa i els altres segueixen sobretot en polítiques de disseny comercial de les campanyes més que amb adaptacions més profundes a les exigències del mercat.

La tercera forma de millorar la mobilitat del factor consisteix en els subsidis. Fins a l'entrada d'Espanya a la C.E. aquesta política s'ha aplicat amb els subsidis al crèdit exterior. Ara això és més complicat en el context europeu. A escala internacional tots els mecanismes FAD, FED i similars representen una subvenció d'interessos a fi de mobilitzar recursos financers lligats a compres i inversions dels països avançats a les àrees endarrerides.

El clàssic estudi de Goldsmith sobre la relació entre creixement econòmic i desenvolupament del sistema financer, que va ser aplicat en el cas espanyol pel Doctor Ros Hombrevilla a la seva tesi doctoral, és un bon mirall per comprendre les debilitats a mig termini de l'economia espanyola en el nou marc del 93. El detallat estudi sobre les *Estratègies bancàries davant del 1992*, de Robert Tornabell, mostra la diversificació d'estratègies que els distints bancs europeus estan desenvolupant i el caràcter marginal, sinó subsidiari, de l'estratègia europea del sistema financer espanyol.

2. Les estratègies bancàries europees i les seves conseqüències sobre les xarxes espanyoles

La xarxa bancària està pensada en termes de control oligopolístic i tancat del mercat financer espanyol. Això comporta un gran handicap cara al 1993. En la pràctica estem veient intents molt poc sòlids de vincular-se a les estratègies europees. Aquest ha estat el cas de la fallida vinculació recíproca del Banco de Santander i Cariplo.

La rapidesa dels canvis està sorprenent uns equips financers pels que, si bé estan en procés d'unificació europea, ha suposat un trasbals total dels eixos de comunicacions espanyoles, des de l'aparició de la connexió vetero castellana amb Lisboa fins al fenomen europeu més important, el de l'Autostrada del Solé bis per la costa mediterrània espanyola. Igualment en el camp financer la derrota sembla que definitiva de les Borses de fora de Madrid, procedeix de l'aplicació ni que sigui a petita escala, del mecanisme del Big Bang a la borsa espanyola. Amb això no prejutjo l'esforç per establir a Barcelona la institució financera central europea. Només expresso els dubtes que es pugui situar a Espanya donada la debilitat del sistema financer espanyol i, en darrera instància del sistema productiu, comercial i de serveis.

Segons Tornabell, aquest procés de concentració bancària, per la via de fusions i compra d'altres entitats de menys dimensió (que és impulsat per tres forces motrius: a) la desregulació, b) la innovació financera i c) l'automatització de les operacions per mitjans informàtics), resulta reforçat per la imposició generalitzada del coeficient de solvència o garantia, amb el resultat que els bancs més petits i poc capitalitzats no poden competir en igualtat de condicions és a dir amb la barrera tècnica d'entrada. Tanmateix, tres característiques del negoci bancari poden restar força a aquest procés: la necessària proximitat al client, la reputació d'una entitat bancària i la naturalesa de «bé públic» que té la banca.

La creació d'un gran espai financer europeu està propiciant la constitució d'un nou model bancari a Europa, en el qual és possible que es consolidin quatre tipus de bancs diferents: a) els bancs «Eurouniversals», b) els «Super-regionals», c) els «Bancs regionals» i, finalment, d) els «Niche Banks» o entitats especialitzades.

a) Els «Eurouniversals»

Serán els bancs universals —que dominin tant la banca personal com la banca d'empreses— que, comptant amb una forta xarxa d'oficines al seu mercat domèstic, traspassin les fronteres nacionals per estendre les seves operacions cap a altres països de la CEE. Dins d'aquesta categoria hi hauria el **Deutsche Bank** (ben situat ja a Itàlia, amb les 100 oficines que va aconseguir al comprar la filial del **Bank of America**); el **BNP**, amb implantació a Espanya i altres països europeus i, finalment, el **Citibank**, que disposa d'importants xarxes d'oficines al detall a l'**Europa dels Dotze**. Cap banc espanyol no sembla estar en condicions d'esdevenir per ell sol banc eurouniversal. Havent d'entrar en acords de cooperació —o essent objecte d'OPA, cosa més difícil donat que per la batalla interior ja han après a cobrir-se—, la rendibilitat relativa de les seves xarxes entrarà en ràpida discussió.

b) Els Super-regionals (equivalents als super-regionals americans)

Dins d'aquesta categoria, figurarien el **MidlandBank**, el **Dresdner Bank** i el **Lloyds Bank**. El recent anunci de la fusió de l'**AMROBANK** amb l'**ABN** confirma la creació d'un altre super-regional. Aquí sí que pot aspirar a entrar algun banc espanyol amb cert protagonisme i més enllà de l'àrea Espanya-Portugal.

c) Bancs regionals

Equivaldrien als actuals bancs americans que redueixen les seves operacions a un sol Estat (que, en alguns casos, és simplement un gran edifici en una ciutat i sense cap més oficina).

A Europa, el **Commerzbank** pot ser un típic banc regional, com ho són a Itàlia la **Banca Nazionale del Lavoro** i **CARIPLA**. Algunes xarxes ben gestionades podrien fer-se inxapugnables en el cas espanyol.

d) «Niche Banks»

Són bancs especialitzats, que dominen un o dos segments del negoci bancari. A Europa, **PARIBAS**, **INDOSUEZ** i **MORGAN GUARANTY** es poden enquadrar dins d'aquesta categoria. Cap banc espanyol significatiu pot aspirar a ser un gran banc de superespecialització, perquè això necessita una superfície financera que no té cap plaça espanyola. Altra cosa pot ser un bon petit negoci superespecialitzat i ben connectat.

Per tant, com diu Tornabell, a Europa es pot repetir un procés de concentració bancària similar al que s'observa als Estats Units, on s'avança cap a un sistema bancari amb menys bancs, més grossos i orientats cap a la banca universal. Una prova d'aquesta tendència cap a la disminució del nombre de bancs és l'augment de les fusions bancàries que s'ha produït en les tres darreres dècades: a la dècada dels vuitanta la mitjana anual de fusions va ser el doble que a la dècada dels setanta i el triple que a la dècada dels seixanta. A

Itàlia, Dinamarca, i Suècia el ritme de concentració bancària guanya força; a França, Alemanya Federal, Bèlgica, Holanda i Noruega el ritme és més lent.

Tot això acabarà produint canvis també al mercat espanyol i, en concret, en el català, malgrat la superprotecció aparent actual, desvirtuant els efectes de tamany que avui precisament llasten el marge d'intermediació de la banca espanyola acostumada a altres xifres.

Evolució de les oficines bancàries a Espanya *

1867	23
1922	976
1936	1.903
<i>Statu quo</i>	
1948	2.157
1955	2.449
1963	2.759
<i>Plans de expansió</i>	
1964	3.037
1970	4.291
1973	5.437
<i>Règim de llibertat segons recursos propis</i>	
1974	5.628
1976	9.098
1978	11.094
1982 (juny)	14.778

Font: *Una història de la Banca privada en Espanya*

Evolució de les oficines bancàries per províncies

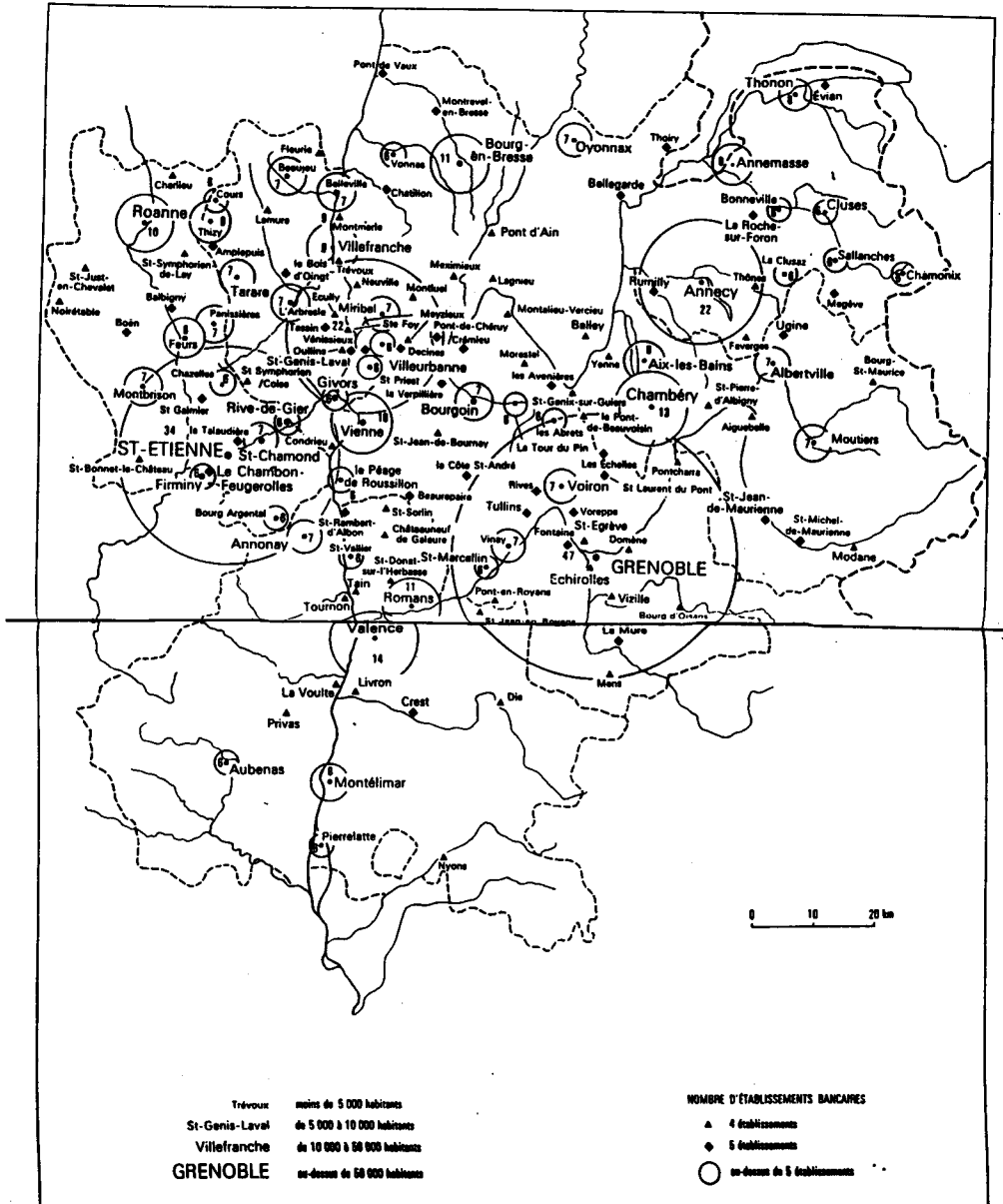
Províncies	1919			1926			1936	1950	1982
	Centrals	Sucursals	Total	Centrals	Sucursals	Total	Total	Total	Total
Alaba	1	1	2	1	27	28	18	18	107
Albacete	1	1	2	—	9	9	23	23	93
Alacant	—	7	7	—	23	23	62	60	438
Almería	—	2	2	—	4	4	15	16	130
Ávila	—	—	—	—	4	4	15	14	69
Badajoz	—	1	1	—	20	20	46	46	263
Balears	12	9	21	13	12	25	42	43	431
Barcelona	16	14	30	23	23	46	116	196	1.971
Biscaia	7	21	28	4	75	79	68	99	353
Burgos	1	2	3	1	25	26	43	40	140
Cáceres	—	—	—	—	4	4	24	28	188
Cádiz	—	7	7	—	16	16	32	40	221

Províncies	1919			1926			1936	1950	1982
	Centrals	Sucursals	Total	Centrals	Sucursals	Total	Total	Total	Total
Castelló	—	1	1	1	9	10	46	48	196
Ciudad Real	—	3	3	1	12	13	45	43	140
Córdoba	—	3	3	—	22	22	52	54	218
Coruña (La)	1	2	3	2	10	12	42	45	489
Cuenca	—	—	—	1	5	6	20	20	99
Girona	2	2	4	1	15	16	41	38	383
Granada	—	4	4	—	7	7	13	22	168
Guadalajara	—	—	—	—	6	6	9	9	59
Guipúzcoa	3	17	20	5	90	95	96	89	235
Huelva	—	2	2	—	9	9	17	17	118
Jaén	—	4	4	—	20	20	44	47	144
León	—	1	1	—	26	26	34	38	259
Lleida	—	4	4	—	16	16	43	32	256
Lugo	—	—	—	—	9	9	19	18	215
Madrid	12	4	16	15	6	21	45	134	1.812
Málaga	—	5	5	—	10	10	18	30	264
Múrcia	—	10	10	—	21	21	37	43	277
Nabarra	3	21	24	2	57	59	87	72	268
Orense	—	—	—	—	3	3	17	16	213
Osca	—	3	3	—	9	9	30	31	130
Oviedo	4	10	14	6	35	41	86	84	447
Palencia	—	1	1	—	9	9	25	24	104
Palmas (Las)	—	1	1	—	1	1	5	19	186
Pontevedra	2	—	2	1	5	6	24	31	367
Rioja (La)	1	3	4	—	24	24	42	39	140
Salamanca	—	1	1	1	9	10	28	27	138
Santa Cruz de Tenerife	—	—	—	—	2	2	9	17	212
Santander	2	3	5	3	27	30	35	35	242
Saragossa	4	6	10	4	23	27	50	66	314
Segovia	—	—	—	—	3	3	4	8	77
Sevilla	—	3	3	—	15	15	46	66	423
Soria	—	—	—	—	4	4	12	13	55
Tarragona	4	5	9	4	25	30	55	45	262
Terol	—	1	1	—	8	8	19	21	70
Toledo	1	—	1	—	11	11	35	34	206
València	3	2	5	2	21	23	129	150	872
Valladolid	1	1	2	1	8	9	14	18	213
Zamora	—	1	1	—	4	4	15	18	82
Total	81	189	270	92	839	931	1.892	2.184	14.757

Font: Per als anys 1919 y 1926. J. Muñoz: *La expansión bancaria entre 1919 y 1926: La formación de una banca «nacional». Situación 1980/2* per a 1936 i 1950 i *Boletín Estadístico del Banco de España* para 1982.

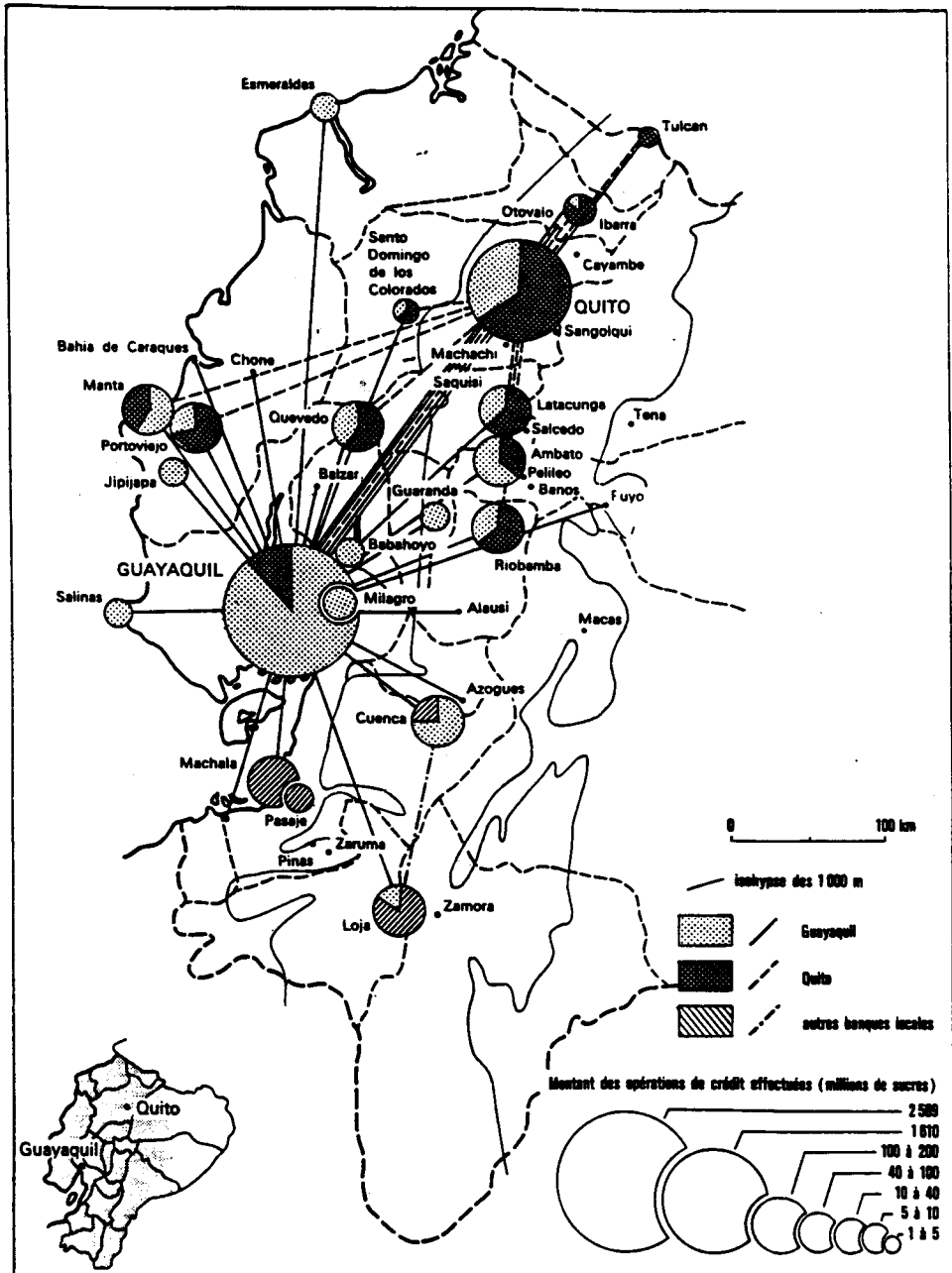
Font: *Una historia de la Banca privada en España*

Figura 7
L'equipament bancari de la regió Lionesa

Font: *L'espace financier* de Jean Labasse.

Figura 9
La xarxa bancària de l'Equador

Es tracta de banques privades el 1968.
D'après E. DALMASSO, *Aspects de l'organisation de l'Équateur*.
Font: *L'espace financier* de Jean Labasse.